

Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова

Українська Академія Наук

Тілея
Науковий вісник

Збірник наукових праць

- Історичні науки
- Філософські науки
- Політичні науки

Випуск 61 (№ 6)

Київ – 2012

19. Гудь Б. Загибель Аркадії. Етносоціальні аспекти українсько-польських конфліктів XIX – першої половини XX століть. – Львів, 2006. – 448 с.
20. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф.3532. – Оп.1. – Спр.4.
21. CAW, Od. II Sz. Gł., sygn. I.303.4.5561.
22. Ibid., sygn. I.303.4.5740.
23. Kolańczuk A. Generałowie Ukraińscy w Polsce. Słownik biograficzny / A. Kolańczuk. – Przemysł, 2009. – 283 s.
24. Сідак В. С., Вронська Т. В. Спецслужба держави без території: люди, події, факти / В. С. Сідак, Т. В. Вронська. – К., 2003. – 240 с.
25. AAN, MSZ, sygn. 5306, mf. B21546.
26. CAW, Od. II Sz. Gł., sygn. I.303.4.5560.
27. Ibid., sygn. I.303.4.1978.
28. Веденеев Д. Украинский фронт в войнах спецслужб: исторические очерки / Д. Веденеев. – К., 2008. – 432 с.

Комар В.Л. Формирование традиций польско-украинского военного сотрудничества в 20–30-х гг. XX в.

Проанализированы результаты Варшавского договора, между Польшей и УНР, которое впоследствии было названо «Союзом Пилсудский–Петлюра». Выяснено, что польско-украинское военное сотрудничество формировалось на традициях Варшавского договора и носило антисоветский характер.

Ключевые слова: Варшавский договор, С. Петлюра, Ю. Пилсудский, прометеизм, Польша, эмиграция УНР.

Komar, V.L. Forming of traditions of polish-ukraine military collaboration of the 1920–30 s. The article analyzes results of the Warsaw Agreement between Poland and the UNR, which was afterwards called «Pilsudskij–Petliura Alliance». It is ascertained that the Polish and Ukrainian military cooperation was formed according to the traditions of the Treaty of Warsaw and was anti-Soviet by nature.

Key words: Warsaw Agreement, S. Petliura, J. Pilsudskij, prometheism, Poland, UNR emigration.

УДК 930. 22. 477

Гай–Нижник П.П.

Монархічна Україна: яку державну модель передбачали побудувати в Україні гетьманці у другій половині XX ст.

(Доповідь на міжнародній науково-практичній конференції «Ідеолог української державності – В'ячеслав Липинський: постать на тлі історії» (до 130-річчя з дня народження))

Висвітлюються засади монархічної моделі майбутньої Української Держави, яку представники Гетьманського Руху (Союзу Гетьманців–Державників) передбачали у другій половині XX ст. запропонувати українському народові після розпаду СРСР.

Ключові слова: СГД, Гетьманський Рух, монархізм, еміграція, консерватизм, трудова монархія, класократія, Конституційні основи

У другій половині XX ст. гетьманці жили в умовах очікування ядерної сутички між СРСР та США, хрестового походу проти більшовизму й, внаслідок поразки Радянського Союзу у III світовій війні, здобуття Україною державності. Провідники Гетьманського Руху ще з 1950-х рр. вважали, що повоенна Україна з переважаючим консервативно-селянським населенням буде погідним плацдармом для плекання гетьманської ідеї. Тому було вирішено, що Союз Гетьманців–Державників (СГД) мусить відійти від орденського типу своєї самоорганізації й має «вийти на ширші суспільні води», «має всі підстави вийти ще на ширшу суспільну базу, щоби в майбутньому на рідних землях Гетьманську Ідею зробити набуток українського народу, а Гетьманський Рух масовим», а найперше – «розбудовану Гетьманську Ідеологію донести до українського загалу, зберігши її чистоту, чіткість і ясність» [2].

Саме з цією метою ідеологи і правники Гетьманського Руху, на основі вчення В. Липинського, почали розробляти консервативно-монархічну концепцію і модель майбутньої української державності. Вже в листопаді–грудні 1950 р. у своєму інформаційному Бюлетені Краєва організації СГД в Німеччині, запропонувала до обговорення тези про «Державний Устрій в майбутній Українській Трудовій Монархії». 17–18 грудня 1950 р. в Авгсбурзі (Австрія) відбувся 3-їзд красвих організацій СГД Німеччини і Австрії, на який прибуло 50 делегатів¹. 3-їзд ухвалив резолюцію під назвою «Позиції, перспективи і завдання Гетьманського Руху в світлі матеріалів 3-їзду СГД Німеччини і Австрії від 17–18 грудня 1950 року», яку затвердив гетьманич Данило Скоропадський, а відтак документ був офіційно схвалений для цілого Гетьманського Руху. «Ми віримо в єдино правильний метод – метод клясократичний – побудови, закріплення і розвою Української Нації і ніколи цього методу не зрадімо, – заявили учасники зїзду СГД. – Ми цілком свідомі того, що Гетьманський Рух, щодо перспектив свого розвитку на Рідних Землях, посяде центральне місце в боротьбі за побудову Самостійної Соборної Держави і в найкоротший час буде визнаний переважною більшістю Населення» [2]. Для цього слід було розробити проект моделі, яка б чітко вказала, яку саме Україну прагнуть побудувати гетьманці.

Врешті, 1978 р. у Нью-Йорку в США був опублікований проект «Конституційних основ Української Держави у світлі програмових засад Гетьманського Руху» [1], яким українські консерватори-монархісти оприлюднили своє бачення державної моделі майбутньої незалежної України – проект моделі, що гетьманці прагли запропонувати українському народові опісля розпаду СРСР. Вироблення цього проекту обговорювалося й готувалося фахівцями-правниками на IV, V та VI сесіях Ради Гетьманського

¹ На зїзді делегатам зачитали свої доповіді красві начальники СГД цих країн Д. Левчук і проф. д-р І. Марченко на тему «Діяльність Красвих Організацій СГД і органі-заційні завдання», а також проф. В. Гришко про «Прозіції, перспективи і завдання Гетьманського Руху».

Руху. Над кінцевою ж редакцією проекту «Конституційних основ» працювали, зокрема, професор В. Гришко, радники Ю. Лінгарт та Д. Левчук. Остаточне обговорення, ухвалення та рішення оприлюднити проект цього документа відбулося протягом 2–4 липня 1977 р. на VII сесії Ради Гетьманського Руху, яка й доручила своїй Президії «оголосити друком проект «Конституційних Основ». Оголошуючи цей проект, Президія Ради Гетьманського Руху зазначала, що таким чином «дає до рук, не тільки, членів і прихильників гетьманської ідеології, але також українського суспільства – проект ідеологічно–політичного документа, що являється актом боротьби за конституційні права Української Держави» [1].

У вступній передмові до видання («Історичні узаasadнення Гетьманства») секретар і член Президії Ради Гетьманського Руху Б. Коваль, критикуючи капіталістичну та соціалістичну системи, зауважує, що ці ідеології прагнуть набути ознак світових рухів, мають за мету позбутися національних меж та державних кордонів, аби здобути світової інтернаціональної (сучасною мовою – глобалістичної) влади. Відтак, перефразовуючи В. Липинського, він відзначає, що у світі йде боротьба на життя і на смерть поміж двома бігунами – інтернаціонального капіталу та соціалістичних інтернаціональних рухів із національними силами, «законів капіталу з законами цієї землі», інтернаціональних сил із силами національними. Водночас наголошується, що є помилкою думати, що «націоналізм» є якоюсь чудотворною доктриною, яка може стати духовною зброєю проти інших універсальних, інтернаціонально–поширених теорій, позаяк він слугить розвитку свого народу лише за умови, коли він органічно впливає з досвідчених минулих років та продовжує реалізацію їх ідеалів. Націоналізм же різних народів так само різний, як різними є й самі народи. Натомість істинним українським націоналізмом є ідеологія українського гетьманського націоналізму, яку треба розглядати в перспективі історичного розвитку, а не як винахід першої чверті ХХ ст. Сенсом новітнього (модерного) гетьманства Б. Коваль визначає потребу «позбутися минулих державно–творчих неуспівів і поставити перед нашими очима і перед очима кожного українського покоління тверде, ясне і постійне стремління будови власної держави» [1]. Український же монархізм постає у боротьбі за новий вигляд громадського життя, за нове формування соціально–економічного ладу в Україні і виявить кращі провідні кола людей (найкращих між хліборобами, між інтелігенцією, між робітниками, між військовиками, між вченими, між купцями і промисловцями). То, висловлюючись терміном В. Липинського, буде нова аристократія, яка виросте не на успадкованих привілеях, але в практичному житті на передових позиціях будови нового життя, в боротьбі за краще майбутнє, за повніші успіхи всіх сторін багатогранних форм життя. «Значення та сила тих провідних людей, – наголошують гетьманці, – не в наростанні нової класи бюрократії та чиновництва, але в їх свідомій службі державним інтересам нації» [1].

Відтак під владою гетьмана, уникаючи негативного історичного досвіду першої чверті ХХ ст., відбуватиметься порядкування громадського життя органічно–зродженим представництвом усіх класів громадського життя. Виходячи з цього уся повнота влади має належати гетьманові, який відповідатиме за захист землі, за адміністрацію державою та за її добробут. При цьому влада гетьмана не є самодержавною, але є обмежена конституцією. В основі ж українського законодавства будуть покладені дві засади – труд і власність, а розвиток громадського життя залежатиме від представництва всього населення, що порядкує і визначає всі відносини на селі і в місті, на полі промислу, агрикультури та науки. Засади, основи яких виклав В. Липинський у своїй теорії «Трудової монархії».

Такою формацією гетьманці вважають українську державність, побудовану за принципами традиціоналізму, трудової монархії та класократії, проект Конституційних основ якої (в світлі програмових засад Гетьманського Руху)¹ був ухвалений 2–4 липня 1977 р. Основні засади Гетьманського Руху, перш за все, визначали, що українська нація не може існувати без своєї власної, незалежної і суверенної держави, а без існування

¹ Структурно документ складався з вступної частини (Основних засад Гетьманського Руху) та 7 основних розділів: Правна форма держави; Правне положення Церкви; Прерогативи Гетьмана; Суспільно–громадський устрій; Економічний та соціальний устрій; Державний устрій; Основні права й обов'язки громадян.

української нації не може бути організованого громадського життя, ладу і спокою на Українській Землі. Виходячи з цього, СГД ставив своїм завданням «організацію тих сил, що хочуть збудувати незалежну і суверенну Українську Державу на всіх землях, заселених українською етнографічною масою» [1], а отже й сповідував модель будівництва держави за етнографічно–національним принципом на основі соборності української історичної та національної території. Виходячи з вищевказаного, СГД прагнув «оперти українську державно–творчу політичну працю виключно на власних сталих силах Української Нації, а не на випадковій і змінливій чужій сторонній допомозі; утворити таку форму Держави, яка була б вища від дотеперішніх форм державности в Україні, більше відповідала потребам Української Нації і тому могла б забезпечити Українській Державі не ефемерне, а тривке існування на цілий ряд поколінь» [1]. Така держава мала: спиратися на природні і стали угруповання людей всередині нації – на матеріально продуктивні, трудові класи; забезпечувати кожній класі максимум її культурного і економічного розвитку і гарантувати кожній класі участь у правлінні державою, «пропорційно до ступеня її розвитку і таку, що відповідала б кожночасовим, все змінливим відносинам сил між поодинокими класами»; надавати право якнайширшого самоврядування окремим Землям.

Адміністративно–територіальний поділ держави мав бути розмежований на автономні самоврядні Землі, що мають бути утворені на основі географічно–природних та історично–економічних підстав. Усі класи в державі також матимуть автономні саморганізаційні (самоврядні) повноваження й будуть перебувати в єдиному суцільному і здоровому політично–економічному організмі. Разом усі класи трудового населення та самоврядно–автономні Землі об'єднуюватимуться «сталіми і єдиним принципом національної і державної єдності, персоніфікованим в особі незмінного і невідомого Голови Національної Держави» [1]. Принцип такої Трудової монархії стоятиме понад усіма класами й виключатиме диктатуру однієї партії чи касти. Така Трудова монархія, персоніфікована в особі дідичного і незмінного монарха, й уособлюватиме принцип національної та державної єдності і сталості національної традиції та зв'язуватиме таким чином цей принцип з поняттям непорушного, єдиного для всіх і поважаного всіма «Маєстату Нації і Держави». Таким монархом має стати «Гетьман всієї України», а національно–державний розвиток мав би тісно пов'язуватися із Церквою «у сьвітлі Христової Науки».

Майбутня українська державність визначалася як самостійна, вільна і незалежна від будь–якої іншої країни суверенна держава у формі української Трудової монархії і мала називатися «Українська Держава». Держава мала об'єднувати усі етнографічні і «предковичні» українські землі й не визнавала б жодних укладених в минулому договорів з сусідніми державами, що обмежували суверенітет України або її територіальну цілісність. На чолі Української Держави мав стояти обмежений Конституцією дідичний гетьман – нащадок покійного гетьмана П. Скоропадського. Символом і емблемою зперсоніфікованого в особі гетьмана маєстату української нації і монаршої влади була би гетьманська булава, що перебувала б у роді Скоропадських на вічні часи. Повнота влади в державі мала належати народові, зперсоніфікованому в особі монарха, і здійснювалася б через гетьмана, через вищі законодавчі і судові органи.

Державною мовою має бути мова українська. Державним гербом став би тризуб з хрестом на рівні середнього зуба, золотавої барви на синьому тлі. Державний прапор складався б з полотнища верхньої половини блакитної барви, а нижньої половини – жовтої барви. В горішньому куті коло древка мав бути вміщений тризуб і в напрямі протиіжно–верхнього кута – напис золотавої барви: УКРАЇНА. Столицею Української Держави визначалося місто Київ.

Правове становище Церкви обумовлювалося принципами гармонії релігійних і державних інтересів суспільства (Церкви і духовенство основних християнських віровизнань визнавалися невід'ємними чинниками культурного та державного відродження України, а держава в свою чергу – основним морально–матеріальним фактором відродження Христової Церкви). Водночас держава визнавала б свободу і нехристиянських віровизнань з їх релігійними обрядами. Чин актів громадянського стану в Україні виконували б і Церква, і Держава, в залежності від вибору громадян. Правосильність церковних актів і державних була б однаковою. Церковна власність (в

межах закону) забезпечувалася б повністю. Церкви мали би право на відкриття духовних нижчих, середніх і вищих шкіл й забезпечували б керівництво навчанням релігії в усій шкільній системі Української Держави. Держава гарантувала і забезпечувала б святкування неділі, дванадесятих і державних свят [1].

Втім, тут слід дещо пояснити щодо бачення церковного питання гетьманцями. Певною мірою воно було висловлене в резолюції з'їзду Краєвих організацій СГД Німеччини та Австрії 17–18 грудня 1950 р. в Авгсбурзі, якою зазначалося: «СГД цілковито приймає і схвалює настанову Гетьманського Руху, що виходить з узнаний Гетьманською Державою Української Православної Автокефальної Церкви і греко-католицької на правах державних. З'їзд відкидає демо-соціалістичні проекти повного відділення церкви від держави; звеличення і відродження цих двох Українських Церков будуть осягнені тільки за допомогою Української Держави. За нинішніх умов розколу УАПЦ Гетьманський Рух рішуче стоїть на становищі всебічного попертя Церкви, що діє на основі канонів Апостольської Православної Церкви. Ідею соборноправности, як метод церковного устрою, СГД відкидає¹ [2].

Особа гетьмана, «як Персоніфікатора Маєстату Української Нації і Верховної Влади Українського Народу» визначалася священною і недоторканною. Гетьман також вважався б «Верховним Репрезентантом Сили, Єдності і Неподільності цілої Української Нації і Землі» [1]. Влада гетьмана мала бути опертою на співпраці і співучасті в законодавстві та управлінні державою громадянства, організованого на підставі Конституції. Влада гетьмана поширювалася б на всю територію держави. Титул гетьмана мав бути таким: Його світлість Ясновельможний Пан Гетьман Всієї України.

Гетьманові мала належати обмежена Конституцією законодавча і судова влада та вся повнота влади виконавчої. Йому віддавалася й ініціатива в усіх галузях законодавства. Гетьман мав санкціонувати закони, попередньо схвалені обома законодавчими палатами, після чого ці закони набирали б чинності. У випадках непогодження гетьмана з ухвалами законодавчих палат, проект закону повертався б на повторний розгляд палат парламенту й набирив би чинності закону за умов схвалення його 2/3 персонального складу обох законодавчих палат. Гетьман мав призначати голову уряду та на подання голови затверджував би склад уряду, мав затверджувати і звільняти кожного міністра, а також приймати чи відхиляти відставку (демісію) уряду. Гетьман мав визначати (був «зверхнім керманічем») зовнішніх взаємин Української Держави з іншими державами, а також приймати та акредитувати дипломатичних представників чужих держав. Він визнавався верховним командувачем усіма збройними силами держави та мав очолювати традиційне Українське Козацтво. На підставі надзвичайних повноважень, наданих гетьманові порядком, передбаченим Конституцією, він мав би право оголошувати всю територію або окремі місцевості держави на військовому стані та у стані облоги.

Усі судові вирокі в державі повинні були б виголошуватися і виконуватися ім'ям гетьмана. Йому також належало би право помилування засуджених, право пом'якшити кару або звільнити від кари і суду та право прощення осіб, що допустилися злочинів (право аболіції й амністії). Гетьман мав встановлювати державні відзнаки і нагороджував би ними, а також мав визначати умови і розпорядок відзначень. На вірність гетьманові мали складати в установленому законом порядку обітницю (присягу) державні урядовці, козаки, військовики та служителі Церков.

Щодо суспільно-громадського устрою, то усе населення держави за принципом характеру діяльності і способу продукції планувалося zorganizувати у виробничих класах, а за ознакою фахової діяльності (професії) – у станах. Класи зі своїми станами мали творити основу суспільно-громадської структури держави. При цьому колишні «сословія» з притаманними їм правами, привілеями і перевагами в Українській Державі відкидалися. Докладне розмежування і кількість існуючих класів і станів мала визначити законодавча влада. Як приклад передбачалося визначити такі класи: хліборобства, робітничо-промислового, комунікації, інтелігенції, фінансово-купецького; стани – працівників освіти, здоров'я, суду, духовництва, – що мали творити частинно

¹ Докладніше про позиції Гетьманського Руху щодо питання Церкви можна дивитися у моїх розвідках: «Гетьманський рух і Церква» та «Позиція Гетьманського руху після Другої світової війни щодо становища Церкви в майбутній Українській Державі» тощо[3].

ї класи інтелігенції. Класи і стани мусіли б розбудовувати свої внутрішні органи управління в межах Землі (адміністративно-територіальної одиниці), відповідно до її адміністративного поділу, за винятком класів і станів, діяльність яких виходила б за межі компетенції Землі (як, наприклад, щодо класи комунікації чи стану військовиків). За для реалізації засади вільного волевиявлення в суспільному житті, класово-станові органи управління знизу до гори мали творитися шляхом безпосередніх і посередніх (прямих і непрямих) виборів.

Мав бути відновлений й стан Українського Козацтва, до якого міг би належати кожний громадянин, що мав би заслуги і відзначався відданістю в галузі національно-державного будівництва. Водночас приналежність до іншого стану не була б перешкодою до вступу в Козацтво. Козацтво вважалося б особистою гідністю, що не успадковувалася б. Стан Українського Козацтва мав творити свої органи управління за територіальним принципом, а підпорядковувалися би Великій Козацькій Раді при гетьманові. Гаслом українського козака визначалося: «Бог – Гетьман – Україна».

Щодо економічного та соціального устрою, то в документі, зокрема, зазначалося, що «в ім'я гарантії найбільшої особистої свободи громадян у Державі і забезпечення моральної стійкості в суспільстві», вона покладе в основу економіки засаду приватної власності на землю, на знаряддя і засоби виробництва та на житлові споруди. Поруч з приватною власністю могла існувати й державна, громадська, становна і кооперативна власність. До об'єктів державної власності мали належати галузі народного господарства, перелічені в Конституції держави. З цього огляду гаслом Української Трудової монархії вважався принцип: «Богом створені для людей добра мусять бути їм доступні на основі справедливості і любови».

Гетьманці вважали, що зі звільненням українських земель від комуністичної диктатури, у відновленій Українській Державі колективні сільські господарства (колгоспи) мали бути ліквідовані. Все рухоме і нерухоме майно, яким володіли колгоспи, повинно було б перейти у володіння станів хліборобської класи негайно для розподілу в індивідуальну власність хліборобів безкоштовно. Колишнім власникам мало належати переважне право на об'єкти попереднього права власності перед всіма володільцями. Норми землі на хліборобську родину опрацьовувалися б класовими хліборобськими Управліннями Земель в порозумінні з Міністерством хліборобства, в залежності від наявності земельної площі, місцевих можливостей та характеру сільського господарства, а затверджувати мав Державний Соїм.

Держава залишала у своїй власності: а) землі радгоспів, а також належний їм реманент, з метою плекання технічних культур для задоволення потреб сільського господарства та індустрії, б) землі, що не будуть передані у приватну власність і в) землі, що знаходяться під державними заповідниками. В гетьманській державі хліборобське господарство мало бути неподільним і, як правило, успадковуватися старшим сином або донькою (майорат). Окремий закон держави мав визначити права і порядок спадкоємства та відношення інших спадкоємців до хліборобського господарства.

Колишні радянські машино-тракторні станції (МТС) зі всім належним їм реманентом, спорудами і майном мали перейти в розпорядження Міністерства хліборобства для передачі їх у володіння хліборобським станам і державним маєткам. Ріки, озера і великі ставки мали перебувати у власності держави. Так само власністю держави мали бути великі ліси, а менші і дрібні ліси могли б належати приватним особам, громадським, становим і кооперативним організаціям. Надра землі, копальні для видобутку золота, вугілля, нафти, руди та інших копалин, як основа для розвитку індустрії, також мали перебувати у державній власності, як і великі підприємства металообробної та машинобудівельної промисловості, а також виробництва воєнних вибухових матеріалів і речовин.

Націоналізованим мало бути й виробництво міцних напоїв. Разом з тим, експлуатація перелічених вище підприємств і виробництв, поруч з державою, могла бути дозволена і приватним особам, трестам і об'єднанням, а також становим і кооперативним організаціям. Власністю держави мали бути залізниці, все їх майно і споруди, поштові, телеграфні і радієві заклади, установи телефонного зв'язку, повітряний і водний флоти, проте на залізниці і водному флоті, поруч з державною власністю, було б допущено й приватну власність. Внутрішня і зовнішня торгівля в державі мали бути

передані до приватної ініціативи, за винятком торгівлі речами державного і оборонного значення, спеціальним законом перелічених.

Галузі промисловості, транспорту, усіх видів будівництва, майно у вигляді торговельних споруд, крамниць, фабрики і заводи та інші заклади національного господарства України, непередбачені Конституцією як державна чи громадська власність, мали бути передані у приватну власність і експлуатацію шляхом: а) повернення колишнім власникам або їх нащадкам безкоштовно або з частковою доплатою державі; б) передачі державою на пільгових засадах громадянам, що спричинилися до визволення України з–під окупації; в) передачі державою на пільгових засадах громадянам, що зазнали матеріальної або моральної кривди в підсоветські часи; г) передачі становим або кооперативним організаціям по справедливій ціні, сплачуваній ратами та іншим шляхом.

Фінансову політику в мали здійснювати Міністерство фінансів і Державний банк. Держава залишала за собою провадити: а) емісійне право, б) монополію зовнішніх фінансових операцій, в) фінансово–кредитову політику всередині держави, г) випуск державних позик, г) державне страхування, д) податкову політику тощо. З дозволу уряду в державі могли діяти допоміжні спеціальні банки як класових управлінь, так і приватних об'єднань. З метою дотримання матеріальної і соціальної рівноваги серед громадянства в державі мала бути запроваджена прогресивна система оподаткування прибутків промисловців, підприємців і купців.

Кожний громадянин мав право на працю, на вільний вибір праці і занять. Право на працю забезпечувалося б фактом безпосередньої участі трудових класів і станів населення в управлінні державою. Закони, оголошуючи свободу договорів про працю, разом з тим повинні були б охороняти громадян від будь–якої експлуатації, висуку чи примусу в царині праці. Держава запроваджувала і гарантувала: 8–годинну тривалість робочого дня для дорослих, полегшені умови праці як для молоді віком від 14 до 18 років, так і умови праці на тяжких роботах, щорічний платний відпочинок, достатній рівень заробітної платні, контроль за колективними договорами робітників і підприємців. Для нагляду за додержанням вищевказаних умов праці мала бути утворена Державна інспекція в системі Міністерства праці і соціального забезпечення. Держава зобов'язувалася гарантувати в старості і при каліцтві соціальне забезпечення, а також здійснювати опіку над дітьми–сиротами та потребуючими опіки особами.

Охорона здоров'я громадян мала здійснюватися засобами: державними, громадськими і з приватної ініціативи через забезпечення населення потрібною медичною допомогою шляхом відкриття державних, громадських і приватних шпиталів і амбулаторій та вільної приватної практики лікарів. Держава також і через класові Управління мала забезпечувати населення відповідною мережею кас хворих, як сприяючих закладів щодо охорони здоров'я. Доступна кожному оплата лікарської допомоги повинна була переводитися засобами пацієнта, касами хворих чи громадсько–державними установами. Держава через Міністерство охорони здоров'я мала забезпечувати коштами і підтримкою органи Санітарної інспекції, як профілактичні і запобіжні заклади охорони народного здоров'я. Виконання правил Санітарної інспекції забезпечувалися б всією суворістю державних законів.

Державний устрій визначався принципом: свобода – внизу, авторитет, влада і відповідальність – угорі. Адміністративно–територіально держава мала поділятися на Землі, органам яких надавалася б широка автономія в галузі економічно–господарчого і національного розвитку. Землі мали ділитися на повіти, повіти – на волості, волості – на громади (села) [1].

Найвищим законодавчим органом українського народу мав стати Державний Сойм (Перша Палата). Він складався б з обраних представників українського народу (а не політичних партій) терміном на 4 роки. Кандидатів до Сойму мали висувати за списками Управління станів і класів та Козацької Ради. Вибори передбачалися як: загальні, рівні, таємні і безпосередні з розподілом мандатів між класами і станами за пропорційним принципом відповідно до кількості поданих голосів. Обирати мав би право кожний громадянин незалежно від статі, раси, національності й віровизнання, що на момент виборів досяг повноліття (активне виборче право). Обраними до Державного Сойму могли би бути громадяни незалежно від статі, раси, національності і віровизнання, що

на момент виборів досягли 24 років життя (пасивне виборче право). Ті, хто перебував би на військовій службі, могли б брати участь у виборах на загальних підставах. Один делегат до Державного Сойму мав обиратися на кожних 100 тисяч населення, будь–то міського чи сільського. Порядок виборів до Сойму, функції та обов'язки обраних мали бути передбачені окремим законом.

До компетенції Державного Сойму мали би належати розгляд і схвалення державних законів, зокрема: проголошення форми державного ладу; встановлення титулування гетьмана; обговорення питань, що їх поставить на вирішення Сойму гетьман; прийняття, зміни і доповнення до Конституції; зміна кордонів держави; ратифікація мирових договорів, міжнародних договорів та вирішення питань про вступ України до міжнародних організацій; обговорення політики і діяльності уряду в цілому, кожного міністра зокрема – шляхом заслуховування звітів; встановлення адміністративного поділу України; прийняття до складу Української Держави інших державних одиниць на правах автономії чи федерації; проголошення державних позик; затвердження державного бюджету; обговорення питань, що їх поставить на вирішення Сойму група депутатів Землі; обрання Генерального суду.

Рішення у Державному Соїмі мало прийматися звичайною більшістю, за винятком: «Прийняття, зміни і доповнення Конституції» та у випадку повторного розгляду законопроектів на протест гетьмана, де потрібна кваліфікована більшість (двох третин голосів персонального складу Сойму). Загальні Збори Сойму мали обирати його Президію, голову, двох заступників голови, секретаря і членів Президії по одному від кожної Землі. Президія керувала би засіданнями Сойму під час сесій і мала виконувати поточну роботу між сесіями.

Другою законодавчою Палатою мала стати Гетьманська Рада, яка б кількісно нараховувала 130–135 осіб і творилася б з представників центральних органів і обраних шляхом загальних виборів у Землях. При цьому представниками центральних органів вважалися б: а) склад Президії Державного Сойму; б) склад Президії Великої Козацької Ради; в) голови Церков чи їх представники; г) голова Генерального суду; г) старости Земель; д) склад Президії Вищої Військової Ради; е) склад уряду: голова, його заступники і міністри; є) комендант Гетьманської Резиденції. Кожна Земля до Гетьманської Ради могла би обрати трьох членів терміном на 4 роки. Президія Гетьманської Ради мала складатися з голови Гетьманської Ради (ним передбачався бути голова Великої Козацької Ради), обраних двох заступників, секретаря і трьох членів. У Гетьманській Раді рішення приймалося б звичайною більшістю голосів, за винятком: «Прийняття, зміни і доповнення Конституції» та повторного розгляду законопроектів на протест гетьмана, де потрібна кваліфікована більшість (2/3 голосів персонального складу Гетьманської Ради).

Найвищим виконавчим органом в державі мав бути уряд – Кабінет Міністрів, що ніс би безпосередню відповідальність за свою діяльність перед гетьманом. Кабінет Міністрів мав носити назву: «Уряд Його Світлости Гетьмана Всієї України». Уряд складався би: з голови уряду – міністра президента, міністрів і державного секретаря – керуючого справами Кабінету, і який призначався би гетьманом. На чолі кожного Міністерства мусів стояти міністр, що був відповідальний перед головою уряду і перед гетьманом. Періодично голова уряду (за діяльність всього уряду), міністр (за діяльність у своїй галузі) зобов'язані були би звітуватися у Державному Соїмі. Ухвали Союму по звітах повинні були б надсилатися гетьманові.

Місцеві органи державної влади мали становити Думи представників від виробничих класів і станів усього населення. Цією конституційною засадою передбачалося гарантувати «найбільш активну і ділову, безпосередню і справді демократичну участь Українського Народу в законодавстві й Управлінню Державою» [1]. Органами державної влади в селах, селищах, містах, районах великих міст, волостях, повітах і Землях мали бути відповідні Думи представників від класів і станів. Думи складалися б з класово–станових управлінь відповідного ступеня в системі адміністративного поділу Землі. Думи повинні були б створити відповідні виконавчі органи місцевої влади: сільське староство, селище, міське, районне (у великих містах), волосне, повітове і староства Землі, на чолі яких мав перебувати відповідний староста. Староства мали розбудовувати свої відділи в залежності від державно–господарської діяльності в терені

компетенції староства. Місцеві Думи та їх виконавчі органи – староства повинні були б діяти і виконувати директиви вищих органів держави за принципом субординації.

Зовнішня оборона держави покладалася на регулярне військо, морський і повітряний флоти під керівництвом Міністерства оборони (участь в обороні держави стану Українського Козацтва мав передбачати спеціальний універсал гетьмана). Всі громадяни України чоловічої статі, що досягли повноліття, були би зобов'язані до військової служби на суші, на морі й у повітрі. Тривання служби, можливість служби у війську жіноцтва, а також увільнення від неї мав передбачити окремий закон. Гаслом військовика мав стати клич: Бог – Гетьман — Україна. При міністрі оборони і під його головуванням передбачалася діяльність Вищої Військової Ради, склад якої та її обсяг і діяльність опрацьовував би міністр оборони і затверджував би гетьман. При цьому гетьман завжди міг би перейняти головування у Вищій Військовій Раді на себе.

Найвищою судовою інстанцією для цілої території Української Держави ставав Генеральний суд, голову і членів якого мав обирати Державний Сойм зі списку кандидатів, виставлених класовими Управліннями інтелігенції Земель. В кожній Землі мав діяти Суд Землі, голову і членів якого обирала б Дума Землі зі списку кандидатів, виставлених класовим Управлінням інтелігенції Землі. В повітах і волостях відповідно передбачалася робота нижчих судів, обраних відповідними Думами з кандидатів, виставлених класово-становими управліннями інтелігенції. Судова мережа, судовоїсть і принципи побудови судівництва передбачалося означити спеціальним законодавством. У виконанні правосудності судді мали бути незалежними і підлягати виключно законам. Судді повинні були б бути незмінними, за винятком випадків, передбачених спеціальним законом.

Основні права й обов'язки громадян. Усі громадяни держави, як чоловіки, так і жінки, без різниці віри, національності і походження, визнавалися рівними перед законом. Українське громадянство автоматично мали отримати: а) всі особи української національності, що мешкали б в межах Української Держави і б) всі особи інших національностей, що в історично-нормальному процесі заселили Україну. Обидві статі громадян набували б повноліття по сповненні 18 років. Свобода віри, сумління та особиста свобода охороняється законом. Мешкання громадянина було б недоторканим, усім громадянам держава гарантувала забезпечення таємниці листування і кореспонденції. В державі мала бути забезпечена свобода преси, свобода думки у слові, на письмі, в друці та в образотворчій формі за винятком: порнографічних творів; антирелігійної пропаганди; будь-якого «публічного висловлювання неповаги до Української Нації і священної особи Гетьмана». В гетьманській Україні без жодних обмежень за кожним громадянином мало бути забезпечено: вільний вибір праці і занять; вільне обрання місця перебування; вільний обмін продуктами власного виробництва і речами власності. Кожному громадянину гарантувалося право на безплатну загальну освіту, а на особливе піклування держави мали отримати право видатні художники, артисти, вчені, письменники, мистецькі і культурні діячі.

То був своєрідний теоретичний та практичний підсумок діяльності Гетьманського Руху, де представники його інтелектуального ядра об'єднали ідеї В. Липинського 1920-х рр., які до того часу вже стали класикою й основою монархічної теорії українського консерватизму, із новітніми ідеологічними доробками та практичним баченнями української державності гетьманцями тієї доби – кінця 70-х – початку 80-х рр. ХХ ст. Зазначені «Конституційні основи» цілком відображають програмові засади Гетьманського Руху др. пол. ХХ ст., в часі, коли майже за десять років Українська державність такі відновиться у 1991 р., проте в іншій моделі, формі правління та на інших засадах.

Список використаних джерел

1. Конституційні основи Української Держави у світлі програмових засад Гетьманського Руху (проект). – Нью-Йорк (США): Секція публікацій матеріалів політичної думки при Президії Ради Гетьманського Руху, 1978.

2. Позиції, перспективи і завдання Гетьманського Руху у світлі матеріалів З'їзду СГД Німеччини і Австрії від 17–18 грудня 1950 року. – Авгсбург, 1951.

3. Гай–Нижник П. Гетьманський рух і Церква. До 130-річчя від дня народження гетьмана Павла Скоропадського. // Людина і світ. – 2003. – №4. – С. 10–16; Гай–Нижник П. Бачення Гетьманським рухом по Другій світовій війні становища Церкви в майбутній Українській державі // Гуманітарний семінаріум. – 2003. – №1. – С.82–87; Гай–Нижник П. Позиція Гетьманського руху після Другої світової війни щодо становища Церкви в майбутній Українській державі // Друга міжнародна науково-практична конференція «Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті»: Тези доповідей: 18–20 червня 2008 р.; м. Львів. – Львів, 2008. – С. 184–186.

Гай–Нижник П.П. Монархическая Украина: какую государственную модель предполагали создать в Украине гетманцы во второй половине XX века

Раскрываются основы монархической модели будущей Украинской Державы, которую представители Гетманского Движения (Союза Гетманцев–Державников) предполагали во второй половине XX в. предложит украинскому народу после распада СССР

Ключевые слова: СГД, Гетманское Движение, монархизм, эмиграция, консерватизм, трудовая монархия, класократия, Конституционные основы.

Hai–Nyzhnyk, P.P. Monarchical Ukraine: a public model predicted build in Ukraine Hetmanist in the second half of the XX-th century

The article highlights the principles of monarchical model of the future Ukrainian State that representatives of the Hetman Movement (Union Hetmanites–Statesmen) predicted in the second half of the XX-th century offer the Ukrainian people after the Soviet collapse.

Key words: SHD, SRS, Hetman Movement, monarchism, immigration, conservatism, labor monarchy, klasokratiya, constitutional foundations.